

O kam tas kosmosas?

„Kosmosas – tai žodis, neturintis tokio pat vertimo į kitas kalbas. Mūsų kalboje tai reiškia kažką visiškai nesuvokiamo, nepaaiškinamo“ – diskusijoje po operos-meno instaliacijos „Honey, moon!“, pristatytos balandžio 19-ąją ŠMC (šiuolaikinio meno centre), tarė režisierius ir instaliacijos autorius Julijonas Urbonas. Bet prieš pakildami į kosmosą atsispirkime nuo tvirto žemės pagrindo...

Publika suleidžiama į salę pirmiausia išvysta salės centre stovinčius keturis, vos trumpikes mūvinčius, kultūristus. Vėliau atkreipia dėmesį į skirtingų spalvų besisukančius įvairių formų darinius – tai, kaip vėliau paaiškėja, yra muzikantai po drobe, simbolizuojantys atskiras planetas. Tad štai pirma, kas ateina į galvą - dviejų pasaulių (žmogiškojo, žemiškojo ir mistinio, nepažįstamojo) sąveika. Vėliau publika ima tyrinėti – laisvai vaikšto instaliacijos erdvėje ir nejučia patampa operos dalimi. Ne tik dėl to, kad kartu viename lygyje dalyvauja su atlikėjais – atsibodus sukti ratus aplink erdvę ir prisėdus netikėtai pastebi keistą dalyką – erdvėje skambantis libretas, jį pratęsiantys instrumentų garsai, tarsi tampa visų tų ratais einančių klausytojų mintimis. Kiekvieno individualiai ir kartu visuotinai. Rimtais veidais, pasimetę, su šypsena atsidavę avantiūrai – jie mina sąvajį kelią ir klauso, ir mąsto... Tą patį ir visiškai skirtingą vienu metu. Ir štai po viso tokio reginio viską norisi sau įprasminti. Bet apie savirefleksiją truputį vėliau, visgi pabandykime suprasti, kas vyko čia, žemėje.

Kūrinio metu vis rodėsi, jog girdėjome dvi skirtingas pozicijas: libreto žodžiais kalbėjo pasakotojas ir veikėja – Būtybė. Pastaroji pasiklydusi apmąstymuose apie poeziją, kūrinių pavadinimus, pragarą, seksą, egzistencializmą galiausiai nusprendžia tuoktis su mėnuliu. Fone – minia, choras. Vokalistai darbą atliko puikiai. Spalvos, atspalviai, charakteris, atskirų scenų bendra emocija nors ir nematoma, bet jaučiama stipriai. O štai instrumentalistai – stebino savo pasiryžimu sudalyvauti tokiaame projekte. Būti muzikoje, o kartu ir būti čia, žemiškoje erdvėje, šalia publikos smalsių akių, nekreipti dėmesio į už nugaros šnopusojantį klausytoją ir į tai, jog esi sukiojamas prieš ir pagal laikrodžio rodyklę, o kartais ir ritmiškai sustabdomas – tai dideli uždaviniai su kuriais susitvarkyta puikiai. Muzika skambėjo subtiliai, o muzikantai – kantrybės ir begalinio susikaupimo kupini avantiūristai, pavertę ne tik muzikinį, bet ir scenografinį sumanymus realiais. Arijos, anambliai, choriniai intarpai, orkestras, vaidinimas ir sceninės instaliacijos leido aiškiai suvokti esant operos ribose. Na, o kultūristai – klausytojo akimis šou elementas, režisieriaus žodžiais – statybinė medžiaga. Tai tiek iš tos techninės pusės. O dabar atsispirkime nuo žemės.

Dažnai po tokio tipo koncertų iškyla klausimas – kokia meno paskirtis? Norisi tikėti, jog skleisti žinią, skatinti permąstyti tam tikrus dalykus yra tai, už ką menas atsakingas. Kokia žinia čia buvo transliujama? Galime įvardinti vartotojiškumą, dabartinės visuomenės narcisizmą, o libreto autorė Gabrielė Labanauskaitė-Diena savo ruožtu dar prideda *selfie* kultūrą. Vis dėlto mėgaujantis organiška vokalo ir instrumentų sąveika, pačių garsų formavimu ir jų tąsa (kuo pasirūpino kompozitorė Gailė Griciūtė), labiausiai norėjosi sau įprasminti kone visą laik erdvėje

kažkokį vaidmenį atlikusių kultūristų buvimą. Norėjosi manyti, jog nors šie ir atrodė nelabai susiję su kūrinium, vistiek simbolizavo dabartinį grožio kultą, egoizmą, ribotą galią, priklausomybę nuo gravitacijos, galų gale – žmogiškumą. Tačiau, kadangi tokius reginius matyti ir suprasti *backgroundo* neturint pakankamai sudėtinga – norėjosi pasilikti diskusijoje ir sužinoti, kaip tai aiškina patys kūrėjai. O tas, neslėpsiu – nuvylė. Kalbant apie galias pasirinktos temos koncepcijas ir visiškai *nurautą* šio performanso idėją – lietuvių ir jų operos perkėlimas į kosmosą (kas tikrai sužavėjo), viduj kirbėjęs klausimas „o ar patys kultūristai suprato, ką čia veikė?“, pagaliau gyvai užduotas, geriau būtų likęs neatsakytas. Bet vis dėl to šia tema diskutuoti norisi, tad atsakymo nuotrupas pristatysiu ir Jums.

Bandant atsakyti į šį gan provokuojantį klausimą netikėtai buvo peršokta į asmeninę informaciją apie pačius kultūristus (vienas baustas, kitas kinezoterapeutas). Tada imta vertinti jų kitokia kalba, atskira kultūra, vėl pabrėžta *specifinė* kalba. Galiausiai, prieita prie to, kad gal ir ne visi keturi suprato, ką jie čia darė, nes laiko stoka padarė savo įtaką išsamiam supažindinimui su idėja. Bet šiaip jie turėjo mėgautis. Ar bent jau neturėjo kito pasirinkimo, nes yra pašalinti iš profesionalių kultūristų varžybų. Imta su šypsena kalbėti apie jų fanatizmą *auginant mėsą* ir viskas darėsi taip nebeskanu, kad iš diskusijos norėjosi bėgti. Štai po tokių ir dar panašių pasireiškimų užduotas klausimas apie toleranciją aiškiaus atsakymo negavo. Tik „aš nemanu, kad čia išvis yra sprendžiamas tolerancijos klausimas tame, juk pagrindine šis raumenynas naudojamas kaip statybinė medžiaga ir tiek“. Ir taip, prikibti galima prie paties priekabautojo. Tai ko čia dabar reikia kabinėtis – žmogus išreiškė savo nuomonę. Vis dėlto išreiškė ją taip, kad savame būryje tai nesukeltų jokių problemų, bet viešoje diskusijoje tai buvo nemaža klaida. Ir ši smulki, bet svarbi detalė suteikė ne kokį atspalvį visai matytai kompozicijai. Galbūt dėl to, jog kultūristo elementas buvo daug kur naudotas ir labai įsiminė. Ir gal dėl to, jog tai ką matėme, kaip teko suprasti buvo tai, ką šiaip ne taip kūrėjai išgalėjo su tokia minimalia statybine medžiaga (logistinis košmaras buvo pilnai išpildyti sumanymą ir gauti dešimtis tokių kultūristų). Kone šiaip atsitiktiniai elementai – kartais į temą, kartais ne. Toks pokalbis apie kitą sritį su šypsena veide, kėlė pasibjaurėjimą. O jei kalbame apie specifinę kalbą ir suvokimą, kurį iš esmės buvo stengiamasi pabrėžti kaip skirtumą – šiame kūrinyje jos buvo apstu, tačiau su šypsena ir viešai nieks šio kūrinio primityviu nepavadino vien dėl jo kalbos ar simbolių neaiškumo. Nepavadinčiau taip ir aš. Jau vien todėl, kad jaučiamos aliuzijos į Būtybės patiriamus stiprius psichinius išgyvenimus, gebėjimas sekti vieningą garsų liniją kontrastuojančią naratyvui, suteikė tikrai unikalią patirtį. Bet jei kalbame apie kitus: nesvarbu ar kultūristus, ar daktarus, ar sandėlio darbuotojus, ar tuos pačius menininkus – prisiminus meno priežastį – siekimą sužadinti žmoguje kažkokį opų klausimą ar jį bent atspindėti – kūrėjai turėtų būti suinteresuoti ištransliuoti žinią taip, jog bent dalis jos būtų daug maž aiški. Jei yra kažkas labai akcentuojama, norisi žinoti svarią priežastį kodėl taip buvo pasirinkta. Galų gale – žmogus skiria kūrėjams patį brangiausią turtą savo gyvenime – tai laiką. Šiuo atveju prie to, ką norėta pasakyti, taip ir neprieita, nes pakeliui dėmesį blaškė beprasmės instaliacijos. Nekalbant apie tai, jog prisikasti iki pačios esmės buvo sunkiau dėl patirtų nepatogumų erdvėje ieškant sėdėjimo vietų (jaunimui ant žemės

atsisėsti ne problema, bet vyresniųjų veide matomas nuovargis įpusėjęs performansą nepaneigiamas).

Pažįstamas minėjo, jog pinigų už tokį renginį tikrai nemokėtų. Instaliacijų ir įvairiausių kitų priemonių didelė koncentracija vienoje vietoje, t. y. kiekybė šįkart negarantavo kokybės. Tad jei iš esmės specifinė kalba sunkiai buvo prieinama daugumai ir minėtasis tikslas – žinutė – taip ir nebuvo ištransliuota, bet paskatino pasimetimą, susierzinimą, o ne nuostabą kaip čia viskas buvo *mind-blowing*... Tai kam gi reikėjo to kosmoso?